

حکم دادگاه کاراجیچ:

اگر عدالت دیرتر اجرا شود بهتر از آن است که هرگز اجرا نشود

پیام اخوان

درآمد: دادستان پیشین دیوان کیفری بین‌المللی محاکمه‌ی رادوان کاراجیچ، یکی از متهمین اصلی نسل‌کشی و جنایات جنگی در یوگسلاوی سابق، را بررسی می‌کند. نویسنده می‌کوشد پیوند میان آن جنایات با کشتارکنونی در عراق و سوریه را نمایان کند تا از دل این مقایسه بتوان راهی برای مقابله با خشونت و کشتار یافت.^۱

روز بیست و چهارم مارس، دادگاه رسیدگی به جنایات‌های جنگی در لاهه حکم تاریخی خود را علیه رادوان کاراجیچ، رئیس جمهور صرب‌های بوسنی در دوران مصیبت‌بار جنگ‌های بوسنی در سال‌های ۱۹۹۵-۱۹۹۲ میلادی، صادر کرد. او در مورد نسل‌کشی در سربرنیتسا و سایر اقدامات معطوف به «پاک‌سازی قومی» تعداد بی‌شماری از مسلمانان بوسنیایی و غیر نظامیان کروات مجرم شناخته شد.

حکم چهل سال زندان به این معنی است که کاراجیچ ۷۰ ساله بقیه‌ی عمرش را پشت میله‌های زندان خواهد گذراند. این برای حقوق بین‌الملل نوعی پیروزی است. متأسفانه این حکم دردی از قربانیان دوا نمی‌کند. اما مسیر اجرای عدالت برای آقای کاراجیچ راهی دراز و پر پیچ و خم بود و این درس مهمی برای کشاکش کنونی است که می‌کوشد رهبران را پاسخگو کند- پاسخگو درباره‌ی قساوتی که در جاهایی مثل سوریه و عراق صورت می‌گیرد.

در سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۲، که تازه از دانشکده‌ی حقوق فارغ‌التحصیل شده بودم، به عنوان یکی از اولین بازرسان حقوق بشر سازمان ملل متحد، شاهد دهشتِ توصیف‌ناپذیر جنگ بوسنی بودم. بعداً دیدار با آقای کاراجیچ در گفتگوهای صلح ژنو، احساس انزجار شدیدی را در من ایجاد کرد. هنوز آن قدر آرمان‌گرا بودم که نمی‌توانستم حسن تعبیرهای سیاستمداران را با واقعیت آن کشتار گسترده و تجاوز سازمان یافته تطبیق بدهم. من از میراث معنوی دادگاه «نازی»ها در نورمبرگ الهام گرفته و مفتخر به ایفای نقش در برپایی نخستین دیوان بین‌المللی دادگستری بودم؛ اما این الگوی خوبی برای اجرای عدالت توسط فاتحان پس از جنگ نبود. نژادپرستان عوام‌فریب هنوز بر اریکه‌ی قدرت و مشغول درنده‌خویی بودند؛ در چنین اوضاعی توقع پاسخ‌گو بودن آنها مضحک، ناواقع‌گرایانه و بی‌ربط بود. دیوان بین‌المللی دادگستری سرپوشی بر ناکامی خجالت‌آور در مقابله با نسل‌کشی در قلب اروپا بود. تنها چیزی که

^۱ این مقاله برگردان اثر زیر است:

Payam Akhavan, '[Karadzic verdict: Justice delayed better than justice denied](#)', *The Globe and Mail*, 30 March 2016. پیام اخوان استاد حقوق بین‌الملل در دانشگاه مکیگیل در مونترال کانادا است.

می‌توانستم به آن امید داشته باشم عدالتی نمادین بود. در سال‌های ۱۹۹۵-۱۹۹۴ در تهیه‌ی پیش‌نویس کیفرخواست آقای کاراجیچ همکاری کردم، اما حضور او در جایگاه «خوانده» در دادگاه لاهه تصورناشدنی بود.

به دنبال «[پیمان صلح دیتن](#)» در سال ۱۹۹۵ طالع سیاسی آقای کاراجیچ دگرگون شد. او سیزده سال مخفیانه زندگی کرد- با ظاهری حیرت‌انگیز به عنوان یک پزشک سنتی برجسته - تا این که هویتش آشکار شد. وی در سال ۲۰۰۸ به لاهه منتقل و سرانجام امسال (۲۰۱۶ میلادی) مجرم شناخته شد. قربانیان بیست سال صبر کردند تا عدالت اجرا شود؛ با این حال، به نظر می‌رسد که هیچ مجازاتی برای نسل‌کشی کافی نیست. اما بدون این حسابرسی، بهبود این زخم‌ها بسیار دشوارتر می‌بود و استقرار صلح در جامعه‌ای چندنژادی که عامدانه توسط عوام‌فریبان ستمگر چند پاره شده بود، بسیار دست‌نیافتنی‌تر می‌نمود.

اینها درس‌های مهمی برای فرایند صلح در سوریه و عراق است. این اقوام همچون اجزای مُرّعی‌اند که با تنفر و خشونت، به مثابه‌ی ابزار قدرت، خرد و از هم پراکنده شده‌اند. طرح ارجاع سوریه به دادگاه جنایات بین‌المللی با مخالفت روسیه در شورای امنیت سازمان ملل متحد وتو شد. به رغم منظره‌ی هولناک جنایات‌های داعش، حدود ۹۵ درصد از کشتار غیر نظامیان در سوریه را به دولت بشار اسد نسبت می‌دهند. آیا برقراری صلحی پایدار در سوریه بدون مجازات عاملان این جنایات‌ها امکان‌پذیر است؟ اعلام عفو عمومی چه پیامی به نسل‌های آینده خواهد داد؟

جان کری، وزیر امور خارجه‌ی ایالات متحده‌ی آمریکا، اخیراً تلاش گروه داعش برای کشتار کردهای ایزدی و تبدیل آنها به بردگان جنسی را «نسل‌کشی» خوانده و محکوم کرده است. اما این اتهام سنگین هنوز به اقدام معنی‌داری نینجامیده تا کسی به بازماندگان این جنایات‌ها پاسخ گوید. اخیراً به نمایندگی از دولت منطقه‌ای کردستان با دولت کانادا تماس گرفتم و از آنها خواستم که به تشکیل کمیسیون حقیقت‌یاب کمک کنند تا قربانیان بتوانند سرگذشت خود را برای عموم بازگو و داعش را در برابر دیدگان نوجوانان تأثیرپذیر منطقه رسوا کنند. ثبت سوابق تاریخی حداقل اولین گام برای اجرای عدالت است. این «یادآوری» است که می‌تواند به پایان یافتن چرخه‌ی خشونت کمک کند و نه فراموشی خودانگیخته. ما محکومیم به تکرار چندباره‌ی چیزهایی که فراموش کرده‌ایم.

حکم کاراجیچ به خوبی به ما یادآوری می‌کند که هیچ راه‌حل فوری یا ساده‌ای برای پرداخت غرامت به قربانیان وجود ندارد. همچنین به ما یادآوری می‌کند که با شفافیت اخلاقی و پافشاری سیاسی می‌توان ستمگران پیشتر مصون را واداشت که به حکم قانون گردن نهند و به این ترتیب آینده‌ای بهتر ساخت. در مورد نسل‌کشی، اگر عدالت دیرتر اجرا شود بهتر از آن است که هرگز اجرا نشود.

برگردان: شهاب بیضایی